

KONFERENCJA
„STAN BADAŃ NAD DZIEJAMI
KRESÓW PÓŁNOCNO-WSCHODNICH
DRUGIEJ RZECZYPOSPOLITEJ”

Kresy wschodnie, rozumiane na ogół jako ziemie, które po ostatniej wojnie odpadły od Polski na rzecz Związku Radzieckiego, cieszą się obecnie szczególnym zainteresowaniem historyków. Spowodowane jest to przede wszystkim zmianami politycznymi, jakie zaszły w tej części Europy. W większości zainteresowania te dotyczą jednak lat drugiej wojny światowej – z tego względu pojawiły się nawet próby koordynacji badań w tym zakresie w skali kraju. Dotychczas brak było dyskusji czy choćby wymiany informacji na temat postępu prac dotyczących okresu międzywojennego.

Instytut Historii Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku, nie tylko z racji swojego położenia geograficznego, ale i ze względu na podejmowane w nim prace badawcze, zorganizował w październiku 1992 r. konferencję na temat aktualnego stanu badań nad dziejami kresów północno-wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej. Ograniczono się więc do fragmentu kresów wschodnich, które istotnie można podzielić na dwie wyraźne części: południową z dominującą kwestią ukraińską i północną – której jednym z wyróżników będzie występowanie kwestii białoruskiej, a częściowo także litewskiej.

Problem określenia obszaru kresów północno-wschodnich II RP był jednym z wątków konferencji. Teza zawarta w referacie niżej podpisanego, iż zaliczyć do nich należy województwa: wileńskie, nowogródzkie, poleskie i Grodzieńszczyznę z woj. białostockiego, nie przez wszystkich była akceptowana. Dr Zbigniew Zaporowski z Lublina za kresy północno-wschodnie skłonny był uważać woj. wileńskie, nowogródzkie i całe białostockie. Pomijał natomiast woj. poleskie, podkreślając jego odrębność. Wywołało to polemikę, jako że trudno za kresowe uznać zachodnie powiaty woj. białostockiego (np. łomżyński czy ostrołęcki), których ani tradycja, ani międzywojenna rzeczywistość nie łączyły z kresami. Natomiast uznając specyfikę Polesia, trzeba jednak przyznać, iż więcej łączyło go niż dzieliło z innymi województwami, położonymi bardziej na północ.

Organizatorzy konferencji dążyli do tego, aby przedstawiony został stan badań nad dziejami tych ziem w latach 1918-1939 także w tych państwach, do których one obecnie należą, tj. na Litwie i Białorusi. Niestety, pomimo zaproszeń, nie udało się spowodować przyjazdu historyków z Uniwersytetu Wileńskiego. Przybyli za to przedstawiciele Uniwersytetu im. Janka Kupały w Grodzie (Białoruś), z grona któ-

rych referat pt. *Dzieje Zachodniej Białorusi w okresie międzywojennym w badaniach radzieckich* przedstawiła doc. Tatiana A. Badiukowa.

W latach poprzednich od podejmowania problematyki ziem północno-wschodnich II RP odstraszał też ubogi stan bazy źródłowej – bardzo nikłe zasoby archiwalne krajowe i ograniczony dostęp do archiwów radzieckich. Jako ciekawostkę można podać fakt, iż np. w Państwowym Archiwum Obwodowym w Grodnie w zespole Urząd Wojewódzki Nowogródzki na 27 teczek dotyczących roku 1925, tylko jedna teczka – zawierająca informacje o liczbie bezrobotnych – była dostępna, pozostałe były tajne. Podobnie przedstawiała się sytuacja w odniesieniu do innych lat i innych zespołów. Obecnie nastąpiła diametralna zmiana i to zarówno na Białorusi, jak i Litwie. Na duże możliwości podejmowania nowych badań, tkwiące w zachowanej bazie źródłowej, wskazywała w swoim referacie dr Zofia Tomczonek. Scharakteryzowała ona zasoby archiwów w Wilnie, Grodnie, Mołodecznie i Brześciu – w których przechowywanych jest wiele interesujących materiałów, wytworzonych głównie przez administrację państwową, a uprzednio nie udostępnianych.

Dotychczasowe badania w Polsce, dotyczące omawianych ziem w okresie międzywojennym, koncentrowały się głównie na problematyce mniejszości narodowych, czego efektem były monografie: Bronisława Makowskiego o Litwinach i Alego Miśkiewicza o Tatarach oraz sporo przyczynków dotyczących Białorusinów. Wkrótce ukáže się książka na temat kwestii białoruskiej w Polsce międzywojennej autorstwa Krystyny Gomółki. Właśnie ona przedstawiła podczas konferencji referat na temat stanu badań nad losami mniejszości białoruskiej w II Rzeczypospolitej.

W odniesieniu do kwestii żydowskiej wydaje się, iż jest, po pierwsze, zbyt mała znajomość prac, które powstały poza Polską i b. ZSRR, po drugie – badania takie w Polsce są dopiero podejmowane. Jedną z prób podjęła Jolanta Żyndul z Warszawy, która zaprezentowała interesujący referat na temat społeczności żydowskiej Wilna i Wileńszczyzny. Jeszcze gorzej przedstawia się sprawa problematyki ogólnej bądź też związanej z ludnością narodowości polskiej, ale i tu wkrótce może nastąpić poprawa. Świadczyły o tym referaty, które wygłosili: dr Krzysztof Filipow (*Samoobrona Litwy i Białorusi*), prof. dr Adam Dobroński (*Garnizony wojskowe na kresach północno-wschodnich II RP*) i dr Zbigniew Zaporowski (*Parlamentarzyści z kresów północno-wschodnich 1919-1939*).

Ogółem wygłoszono 9 referatów. W konferencji brali udział przedstawiciele z 5 ośrodków: poza Białymstokiem z Gdańska, Lublina, Warszawy i Grodna. Obradom przewodniczyli: prof. dr Władysław A. Serczyk i prof. dr Michał Gnatowski. Materiały z konferencji – dzięki dotacji MEN – zostaną opublikowane.

Jan Jerzy Milewski